

Перепелиця Марія Олександрівна
доктор юридичних наук, професор кафедри фінансового права
Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого
ORCID: 0000-0003-3299-4648-1789

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ВІДНОСИН У СФЕРІ ОБІГУ ТА ВИКОРИСТАННЯ ВІРТУАЛЬНИХ ВАЛЮТ

Наукова робота присвячена дослідженню проблем, що виникають при використанні децентралізованої віртуальної валюти, як автономної та незалежної системи від традиційних валют та централізованих платіжних систем. Автор дослідив можливості використання цифрової валюти у фінансових правовідносинах та стан розвитку законодавства у цій сфері.

Ключові слова: віртуальна валюта, децентралізована платіжна система, традиційна фінансова система, фіатна валюта.

Perepelitsa Mariia
Doctor of Laws, Professor of the International Law Department
of Yaroslav Mudryi National Law University
ORCID: 0000-0003-3299-4648-1789

LEGAL REGULATION OF RELATIONS IN THE FIELD OF CIRCULATION AND USE OF VIRTUAL CURRENCIES

The scientific work is devoted to the study of problems that arise when using decentralized virtual currency as an autonomous and independent system from traditional currencies and centralized payment systems. The author explored the possibilities of using digital currency in financial relations and the state of development of legislation in this area.

Key words: virtual currency, decentralized payment system, traditional financial system, fiat currency.

Стрімкий розвиток інформаційно-телекомунікаційних технологій (ІКТ) (інколи цей процес називають ще цифровою революцією)

проник і продовжує проникати у всі сфері життєдіяльності суспільства. Експерти виокремлюють три головні сфери застосування ІКТ: 1) виробництво; 2) торгівля, у праві це називається електронна комерція; 3) грошова-кредитна сфера. Остання характеризується як Фінтех, тобто «Фінансові технології». Отже, у інформаційно-телекомунікаційних технологіях існує напрямок, що працює над вдосконаленням саме фінансових технологій. Мова йде про нові технології, що впроваджуються у різні види фінансового бізнеса – банківська справа, страхування, біржеві операції, управління активами, грошові перекази, високочастотний трейдинг, фінансовий автопілот та ін.

У таких умовах інформаційно – технологічного прориву революційним відкриттям у сфері фінансових технологій можна вважати створення віртуальної валюти або криптовалюти, тобто віртуальних грошей. Поява нової віртуальної валюти, грошей які зароджуються, існують та зникають у віртуальному просторі – потребують свого законодавчого визначення, врегулювання нових віртуально-грошових правовідносин.

Законодавчо врегулювати обіг віртуальної валюти є непростим завданням, тому що сам алгоритм її функціонування, закладений первісно засновниками – передбачає мету – саме уникнути такої регуляції. В основу обігу та дії віртуальної валюти закладено математичні схеми та формули, що і надає їй стійкість до будь-якої державної та централізованої регуляції. Як зазначає Сейфедін Аммус у своїй книзі «Кратка історія грошей», – біткоїн – це валюта без держави і уряду [1, с. 6].

Віртуальна валюта має серйозні переваги перед традиційними централізованими видами валют. Головною перевагою віртуальної валюти є її анонімність. Персональні дані власника електронного гаманця зберігаються в таємниці і тому неможливо дізнатися ім'я чи адресу такого користувача. Іноді і самі транзакції (інформація про них) містять таку складну та заплутану схему руху, яка взагалі зникає в «дебрях» віртуального простору. Обіг віртуальної валюти не контролюється державою.

Здійснення операцій з віртуальною валютою приваблює користувачів також своєю швидкістю та дешевизною порівняно з від-

криттям банківських рахунків. Трансакції навіть у найвіддаленіші куточки світу можуть займати лічені секунди. Для держави, це обтяжує процес контролю та нагляду, тому що чим швидше здійснюється трансакція – тим більше її по кількості здійснюється за оперативний робочий день. А це, у свою чергу, підвищує навантаження на контролюючі органи (фіскальні, банківські, службу фінансового моніторингу, казначейські тощо), які просто не мають можливостей поспівати відслідковувати рух віртуальної валюти у повному обсязі, не мають таких потужностей.

Криптовалюту можна охарактеризувати як цифровий актив, особливий платіжний засіб. Вона відрізняється від інших валют та платіжних систем децентралізованістю структури, відсутності єдиного центру контролю за обігом, працює автономно та цілодобово, її неможливо підробити, зберігається вона в електронному гаманці.

Використання віртуальної валюти має і певний психологічний аспект, який не варто недооцінювати. Справа в тому, що при користуванні криптовалютою у користувача є свобода вибору, свобода переказів, свобода від традиційних банківських та державних контрольних та наглядових заходів. Користувач самостійно контролює весь рух віртуальної валюти. І це надає людині почуття дійсної свободи, почуття того, що вона сама є творцем своєї долі, не повинна не перед ким звітувати і постійно чогось боятися. Відсутнє роздратування від зайвого бажання держави втрутитися у фінансове життя людини якомога глибше через такі фінансові інструменти як – податки, штрафи, пеня, обов'язкові плати різної спрямованості та мети, кредити, відсотки, фінансовий моніторинг, конфіскації, реквізиції тощо.

Відсутність контролю за перерахуванням віртуальної валюти – це і є та свобода, про яку мріяла людина не одне століття. Підвладні суб'єкти фінансових правовідносин (звичайні люди) завжди бажали зберегти свої грошові кошти, примножити їх. А найбільш сильним фінансовим експропріатором у їх житті завжди виступала держава. Бо вона має привілей – володіє суверенним правом на законне вилучення фінансових активів підвладних суб'єктів і може пояснити це досить «банально» – заради суспільних інтересів та вічного гасла про покращення життя. Можливості якимось домовлятися щодо

фінансових питань з державою підвладні особи не мають, тому що референдум з питань оподаткування, бюджету, позик та ін. не допускається. Тому, будь – які законні засоби впливати на своє фінансове становище у відносинах з державою – відсутні. Силою дані питання вирішити також не можливо.

У таких випадках, коли не можна перемогти – залишається тільки одне - створити аналогічну валюту, але в якій вже не буде держави. І завдяки Інтернету, інформаційному простору, розуму та здібностей окремих людей – з'явилась система віртуальних платежів. Було б дивно, якби вона, при сучасному стану технологічного та інформаційного прогресу – не з'явилась. Це було тільки питання часу. Отже, як вже зазначалося вище – мета віртуальної валюти – це зберегти свою незалежність та автономність від державного регулювання.

Для масового використання будь-яких новітніх технологій потрібна критична маса користувачів та інфраструктури її використання. Використання криптовалюти, яка у повному сенсі може розумітися як новітня цифрова технологія, не є виключенням і цей процес не стоїть на місці. Коло учасників віртуальної фінансової системи все одно розширюється та росте. Як зазначають вчені: «Навіть якщо наявні нині криптовалюти і не зможуть у майбутньому конкурувати з традиційними платіжними системами, вони вже здійснили великий внесок у провадження новітніх технологій у консервативні платіжні системи» [2, с. 345; 3, с. 213]. Отже, криптовалюта стає конкурентом національної валюти будь-якої держави.

Уряди різних країн по різному ставляться до віртуальної валюти – від повного її несприйняття та заборони використання до спроб якомога детальніше врегулювати режим її функціонування. В Україні позиція фінансових регуляторів (НБУ, Міністерство фінансів, НКЦПФР) щодо правового статусу криптовалют досить обережна. Так, у спільні заяві щодо статусу криптовалют від 30.11. 2017 року Національний банк України та Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку й Національна комісія, яка здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг переконані, що складна правова природа криптовалют не дає змоги визнати їх ані грошовими коштами, ані валютою й платіжним засобом іншої країни, ані валютною

цінністю, ані електронними грошима, ані цінними паперами, ані грошовим сурогатом.

Позиція, при якій має місце звичайне заперечення чого-небудь, будь-якого явища, що насправді вже існує – не її вирішенням і нічого не змінить у дійсності. Навпаки, відсутність правового поля, яке б регулювало порядок здійснення операцій з криптовалютою приводе до того, що кількість таких операцій неухильно збільшується.

Слід мати на увазі, що державне втручання та регулювання ринку обігу віртуальної валюти несумісне з основним принципом її функціонування – принципом анонімності трансакцій та анонімності власника або користувача. Для держави існує єдина можливість контролювати використання даної віртуальної системи – це заборона принципу анонімності і створення для органів державної влади можливості отримання інформації про операції конкретного користувача та його трансакції. А чи має держава такі можливості у повному обсязі?

Віртуальні валюти – це інтернаціональні електронні гроші, які здійснюють свій обіг не в рамках державного кордону, вони не прив'язані до місцезнаходження, національної юрисдикції та правових регуляторів. Повністю їх рух неможливо відслідкувати. Це розуміють уряди різних держав і створюють свої централізовані віртуальні валюти аналогічні децентралізованим, але які підконтрольні державі (тому і називаються централізованими). Цей приклад взяла до уваги і Україна. Україна планує створити паралельну свою віртуальну валюту, яка була б їй підконтрольна. Так, НБУ планує емітувати власні цифрові гроші на базі технології блокчейн у рамках втілення проекту НСП простір.

Дії НБУ і центральних банків інших держав по створенню підконтрольної віртуальної валюти не означають взяти під контроль вже діючі децентралізовані криптовалюти. Вони лише означають створення паралельних централізованих віртуальних валют з метою привабити до їх використання якомога більше користувачів, перетягнувши їх таким чином із сфери вже діючих децентралізованих криптовалют. Це, по-перше, не допоможе взяти під ефективний контроль ринок децентралізованих криптовалют та вийти на лідируючі пози-

ції у випуску цифрових грошей, та, по-друге, як тільки користувачі зрозуміють та розберуться у перевагах нерегульованих віртуальних валют та віртуальних валют, що знову регулюються державою (центральними банками) – не важко здогадатися яким буде їх вибір.

ЛІТЕРАТУРА

1. Аммуc Сейфедин. Краткая история денег или все, что нужно знать о биткоине. Москва: Манн, Иванов и Фербер, 2019. 272 с.
2. Friedrich Schneider. Combating money laundering and the financing of terrorism: A survey. *Economics of Security Working*. April 2012. 356 p.
3. Elias Gotz. Political factors affecting AML/ CFT efforts in post – communist Eurasia: The case of Georgia. *Jornal of Money laundering Control*. 2018. 610 p.

REFERENCES

1. Ammus Seifedin. (2019). A Brief History of Money or Everything You Need to Know About Bitcoin. Moscow: Mann, Ivanov and Ferber [in Russian].
2. Friedrich Schneider. (2012). Combating money laundering and the financing of terrorism: A survey. *Economics of Security Working* [in English].
3. Elias Gotz. (2018). Political factors affecting AML/CFT efforts in post – communist Eurasia: The case of Georgia. *Jornal of Money laundering Control* [in English].